

8. Bölüm

Kur'ân-ı Kerîm'i Yetişkinlere Öğretmedeki Problemler ve Çözüm Yolları

Lokman BEDİR¹, Fatma AKTAŞ²

Öz

Kur'ân-ı Kerîm, Arap dili üzerine inmiş ilahi bir hitap olup, bu dilin kendine has fonetik ve fonolojik özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Arapçada mevcut olan bazı harflerin farklı telaffuz özellikleri ile med, kasır gibi ses kurallarının varlığı, Kur'ân'ın doğru okunmasını hem dilbilimsel hem de anlam bakımından hayati bir gereklilik haline getirmiştir. Bu çerçevede, özellikle tecvid ilmi geliştirilmiş; harflerin mahreçlerine, sıfatlarına ve okuma kurallarına riayet edilmesi zorunlu kılınmıştır. Zira bir harfin doğru telaffuz edilmemesi, bir uzatma veya kısaltma kuralının ihlal edilmesi, kelimenin yapısında değişikliğe yol açarak anlam kaymalarına sebebiyet verebilmekte, bu da Kur'ân mesajının doğru anlaşılmasını engel olmaktadır. Bu bağlamda, İslam ümmetinin ilmî ve manevî hayatında merkezi bir konuma sahip olan Kur'ân'ın, sahih bir biçimde öğrenilmesi ve öğretilmesi büyük önem arz etmektedir. Kıraat imamlarının, rivayet zincirleriyle Hz. Peygamber'e dayandırdıkları okuyuş kaideleri, bu sahih aktarım sürecinin temel dayanakları olmuştur. Ancak Kur'ân'ın doğru bir şekilde nesilden nesile aktarılması, yalnızca kuralları bilmekle değil, öğretim sürecinde izlenen yöntemlerin sağlamlığıyla da yakından ilişkilidir. Bu sebeple, Hz. Peygamber'in Kur'ân öğretiminde uyguladığı metotların tespit edilip incelenmesi hem geleneksel hem de modern öğretim yaklaşımlarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Özellikle yetişkin bireylerin Kur'ân öğrenimi sürecinde yaşadıkları yaş, meşguliyet, çevresel faktörler ve önceki öğrenme deneyimlerine bağlı zorluklar dikkate alındığında, nebevî yöntemlerin güncellenerek günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uyarlanması önem kazanmaktadır. Bu çalışma, Hz. Peygamber'in öğretim metotlarını analiz etmekte; yetişkinlerin karşılaştığı öğrenme güçlüklerini tespit ederek bu problemlere yönelik çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Böylece hem Kur'ân öğretiminin daha etkin hale getirilmesi hem de bireylerin ilmî ve manevi gelişim süreçlerinin desteklenmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kıraat, Yetişkin, Öğretme, Problem, Çözüm.

¹ Dr. Öğr. Üyesi Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kıraat Anabilim Dalı, Bilecik, Türkiye

0000-0002-7735-5171, ror.org/00dzfx204, lokman.bedir@bilecik.edu.tr

² Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

0009-0004-3650-2528, ror.org/00dzfx204, fatmaaktas03@hotmail.com

Abstract

The Qur'an, revealed in the Arabic language, embodies the unique phonetic and phonological characteristics inherent to that language. The distinct pronunciation features of certain Arabic letters, along with phonetic rules such as madd (elongation) and qasr (shortening), render the accurate recitation of the Qur'an a linguistic and semantic necessity. In this context, the science of tajwīd was developed to ensure adherence to the proper articulation points, attributes of letters, and recitation principles. Even minor deviations—such as the incorrect pronunciation of a single letter or the improper application of elongation rules—may result in significant alterations in meaning, potentially distorting the intended message of the Qur'an. Given the Qur'an's central role in the intellectual and spiritual life of the Muslim community, the correct learning and teaching of its recitation is of paramount importance. The reading principles established and transmitted through rigorously authenticated chains by the Imams of Qirā'āt have been crucial to the preservation of the Qur'an's authentic transmission. However, the mere knowledge of rules is insufficient; the effectiveness of the pedagogical methods employed in the teaching process plays a decisive role. Thus, examining the prophetic (Nabawī) methods employed by the Prophet Muhammad in teaching the Qur'an provides valuable insights for both traditional and contemporary educational approaches. Considering the specific challenges adult learners face—such as age-related factors, occupational preoccupations, environmental influences, and prior learning experiences—the adaptation of Nabawī methods to contemporary contexts is increasingly significant. This study aims to analyze the teaching methods employed by the Prophet, identify the individual and environmental difficulties encountered by adult learners in acquiring Qur'anic knowledge, and propose practical solutions. Ultimately, it aims to enhance the effectiveness of Qur'an education and support the intellectual and spiritual growth of individuals.

Key Words: Commentary, Recitation, Adult, Teaching, Problem, Solutions.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, bireyleri hem dünya hem de âhîret saadetine ulaştırmak amacıyla inzal edilmiştir. Bu hakikat, Kur'ân'da şu şekilde ifade edilmektedir: “*Bu Kur'an; kendisiyle uyarılınsınlar, Allah'ın ancak tek ilâh olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara bir bildiridir.*”³

Şüphesiz yoktur ki, Kur'ân-ı Kerîm açık delilleri ile insanlığı hidayete sevk, doğru yola irşad, gösterdiği iman esaslarına dayalı faziletli bir hayatı tesis etmek için, gönderilmiştir. Bu yüce Kitap, inananlar için sadece mukaddes bir vahiy olmamış, aynı zamanda, onların ruhlarının gıdası, ibadetlerin esası, ahlaklarının temeli ve edebiyatlarının bir şaheseri; tek kelimeyle, hayatlarının bütün yönlerini düzenleyen bir rehber, bir esas olmuştur.⁴

Kur'ân” kelimesi, sözlükte “okunan, çokça tilavet edilen”⁵ anlamlarına gelmektedir. Nitekim Kur'ân'ın ilk vahyinin “*Yaratan Rabbinin adıyla oku!*”⁶ şeklinde başlaması, onun okunmasının taşıdığı önemi ve değeri açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Kur'ân-ı Kerîm'i en doğru biçimde öğrenmek, öğretmek ve anlamak, her Müslüman için yerine getirilmesi gereken önemli bir sorumluluktur.

Her Müslüman, ilahî bir buyruk olarak Kur'ân'ı okumaya ve dinlemeye teşvik edilmiştir. Kur'ân'ın güzel bir sesle ve tecvîd kurallarına uygun biçimde tilavet edilmesi, hem ayetlerle hem de Hz. Peygamber'in uygulamalarıyla teşvik edilmiştir. Kur'ân'ı bilmeyenlerin onu öğrenmeleri, ezberlemeleri, anlamaları ve hayatlarına aktarmaları; öğretici konumundaki bireylerin ise onu en doğru ve güzel biçimde öğretmeleri, bu ilahî emrin bir yansıması olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple, Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar Müslümanlar, Kur'ân'ı öğrenme ve öğretmeyi en temel dini vecibelerden biri olarak kabul etmişlerdir.⁷

Bu çalışmada, Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin önemi ve bu sürecin beraberinde getirdiği güçlükler ele alınacaktır. Kur'ân'ın ilk muhatapları olan sahâbe neslinin dahi Kur'ân'ı öğrenme sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaştıkları bilinmektedir. Bu zorlukların başında Kur'ân-ı Kerîm'in kendine özgü yapısal özellikleri gelmektedir. Özellikle mahreç, sıfat ve tecvid kuralları gibi kendine has fonetik özellikler, öğrenme sürecini zorlaştırmaktadır. Kur'an öğretiminde yaşanan güçlükler genel olarak iki ana başlık altında toplanabilir. İlk olarak, bireysel düzeyde karşılaşılan problemler söz konusudur. Bunlar arasında bilgi eksikliği, kıraat yetersizliği, Kur'an öğrenmeye yeterince zaman ayırlamaması, geçmişte alınan eksik ya da hatalı din

³ İbrahim 14/52. Âyet mealleri için, “Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin'in birlikte hazırladığı, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2011'de yayınlanan “*Kur'ân-ı Kerim Meâli*” kullanılmıştır.

⁴ Abdullah Draz, *Kur'an'a Giriş*, çev. Salih Akdemir (Ankara: Otto yayınları, 2017), 9.

⁵ Suat Yıldırım, *Anahatlarıyla Kur'an-ı Kerim ve Kuran İlimlerine Giriş* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1983), 38.

⁶ el-'Alağ 96/1.

⁷ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2011), 33.

eğitiminin etkileri, yerleşik telaffuz bozuklukları, ezber yeteneğinin zayıf olması gibi nedenlerle ortaya çıkan altyapı yetersizliği öne çıkmaktadır. İkinci olarak ise, çevresel ve sosyal etkenler Kur'an öğrenimini zorlaştırmaktadır. Yetişkin bireylerin günlük yaşamda üstlendikleri sorumluluklar, ailevi sorunlar, çevresel faktörler ve özellikle okuryazarlık oranının düşük olması gibi durumlar, öğrenme sürecinde karşılaşılan başlıca engeller arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Kur'an-ı Kerim'in temel öğretim esasları ile Hz. Peygamber'in Kur'an öğretme yöntemleri ele alınacak ve ilgili dönemin şartları dikkate alınarak değerlendirmelerde bulunulacaktır. Ardından, yetişkin eğitimi ilkeleri çerçevesinde Kur'an öğretiminde karşılaşılan başlıca güçlükler incelenecek ve yetişkin bireylerin Kur'an'ı nasıl daha etkili öğrenebileceklerine yönelik önerilere yer verilecektir. Araştırmada literatür taraması yöntemi kullanılmış, bu çerçevede Kur'an eğitimine dair mevcut yaklaşımlar analiz edilerek yetişkinlere yönelik verilen eğitimlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan literatür taramasında daha çok genel manada Kur'an eğitiminin yapıldığı, az sayıda da olsa yetişkinlere yönelik çalışmanın ele alındığı ancak bu çalışmaların genel itibarıyla bölgesel çalışma olduğu⁸ görülmüştür. İmam Hatip Liselerinde Kur'an eğitimine yönelik çalışmalar da söz konusudur.⁹ Bu çalışmanın temel amacı, ilerleyen yaşlarda Kur'an öğrenme imkânı bulamayan yetişkin bireylerin daha kolay ve etkin bir şekilde Kur'an-ı Kerim'i öğrenebilmeleri için gerekli şartların sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Ayrıca bireylerin Kur'an'ın önemini daha derinden kavrayarak yaşamlarını Kur'anî bir bilinç ve huzur içerisinde sürdürmelerine destek olunması hedeflenmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in öğretimi, Hz. Peygamber'e ilk vahyin gelmesiyle birlikte başlamıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.), vahiy sürecinin ardından en yakın akrabalarından başlayarak İslâm'ı tebliğ başlatmış; Kur'an'ı kabul eden bireyler ise öğrendiklerini hayatlarında uygulamaya koymuş ve bu bilgileri başka insanlara aktarmak suretiyle öğretim sürecine katkı sağlamışlardır. Bu durum, Kur'an öğretiminin aynı zamanda; yaşayarak öğrenme ve tebliğ zinciri şeklinde geliştiğini göstermektedir.¹⁰

İlk dönemlerde Kur'an öğretimi genellikle evlerde ve mescitlerde yürütülmüştür.¹¹ Hz. Peygamber'in sağlığında müstakil eğitim kurumları bulunmadığından, Kur'an ve diğer dinî bilgilerin öğretildiği temel mekânlar

⁸ Sevda Yartaşı Pehlivan, *Yetişkinlere Yönelik Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri Ve Okuma Problemleri (İstanbul/Kartal Örneği)* (İstanbul: İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

⁹ Nazif Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler Ve Materyal Kullanımı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021).

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. Abdusselâm Mukbil el-Mecîdî, *el-Menhecû' n-nebevî fi 't-ta'limi 'l-Kur'ânî*, (Ammân: Mektebetü'l-Mühtedîn el-İslâmiyye, 2014), 81-96.

¹¹ Abdurrahman Çetin, "Kur'an Öğretim Tarihi ve Öğretim Kurumları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (01 Ocak 1986), 95-101.

mescitler ve sahabenin evleri olmuştur.¹² Bu yapılar aynı zamanda toplumsal birer eğitim ve etkileşim ortamı işlevi de görmüştür.

Zamanla değişen toplumsal ve kurumsal yapılarla birlikte, Kur'an öğretimi farklı mekânlarda ve yöntemlerle yürütülmeye başlanmıştır. Günümüzde Kur'an eğitimi, başta Kur'an kursları olmak üzere İmam Hatip Ortaokulları ve Liseleri, İlahiyat Fakülteleri gibi Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki resmî kurumlarda sistematik şekilde sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra bazı gönüllü kuruluşlar aracılığıyla da çeşitli yaş gruplarına yönelik Kur'an öğretimi faaliyetleri devam etmektedir.

1. Kur'an Öğretimi

Kur'an-ı Kerîm, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilen ve ilâhî kitapların sonuncusu olan kutsal metnin özel ismidir. *Kur'an* kelimesi sözlükte; okumak, okunan şey ve toplamak¹³ anlamlarına gelmektedir. Kur'an'ın, hem lafzî hem de manevî yönüyle bireyin zihinsel ve ahlaki gelişimini hedeflemesi, onun eğitsel bir metin olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de bu husus şu şekilde ifade edilmektedir: “*Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, kalplere bir şifâ ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet (olan Kur'an) geldi*”¹⁴ Bu ayet, Kur'an'ın öğüt veren, iyileştiren ve rehberlik eden yönüne dikkat çekmekte; dolayısıyla onu öğrenmenin, anlamının ve başkalarına öğretmenin hakikate ulaşmada *temel bir yol* olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁵

Kur'an-ı Kerîm'in Hz. Muhammed'e (s.a.v.) 610 yılında vahyedilmeye başlanmasıyla birlikte, Müslümanlar bu ilâhî kelamı hem gönüllerine hem de hafızalarına nakşetmiş ve onu dillerinden hiç düşürmemişlerdir. Allah'a kulluk yolunda Kur'an'ı rehber edinen müminler, onun tilavetiyle Allah'ın birliğini, kudretini ve hikmetini özümseyerek hayatlarını bu ilâhî mesaj doğrultusunda şekillendirmişlerdir.

Kur'an nâzil olmaya başladığı ilk andan itibaren, Müslümanlar hem onun yazımına (kitâbet) hem de okunmasına (tilâvet) büyük önem atfetmişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.v.), nazil olan her ayeti birtakım kurallara riayet ederek tilavet etmiş ve sahabîlerin de bu doğrultuda, kendi okuduğu şekilde Kur'an okumalarını istemiştir.¹⁶ Bu bağlamda, Kur'an-ı Kerîm, Müslümanlar için yeryüzündeki manevî bir “ziyafet sofrası”¹⁷ olarak değerlendirilmiş; inananlar bu ilâhî sofraya ile

¹² Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2021), 32.

¹³ Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 17.

¹⁴ Yûnus 10/57.

¹⁵ el-Mu'min 40/54.

¹⁶ Nihat Temel, *Kurâat ve Tecvid İstılahları* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013), 17.

¹⁷ Nurettin Başyığıt, *Tilâvette Tertil ve Temsil Güzel Kur'an Okuma Usulü* (Bursa: Emin Yayınları, 2013), 20.

en güzel biçimde buluşmaya, Kur'ân'ı öğrenmeye ve anlamaya teşvik edilmişlerdir.

Kur'an'ı öğrenmek ve öğretmek İslâmî yükümlülükler bağlamında farz-ı kifâye¹⁸ olarak değerlendirilmiştir. Buna göre, toplum içinde belirli bir grubun Kur'ân'ı öğrenmesi, okuması, ezberlemesi ve öğretmesi dinî bir vecibedir.¹⁹ Nitekim Kur'an'da bu sorumluluğa işaretle, “*Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et*”²⁰ ve “*De ki: Bana Kur'ân'ı okumam emredildi*”²¹ buyrulmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) “Sizin en hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir”²² hadis-i şerifi de, Kur'ân'ın öğrenilmesinin ve öğretilmesinin değerini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Yüce Allah, Kur'an'la meşgul olan müminleri övgüyle anmış ve şöyle buyurmuştur: “*Şüphesiz, Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, gizlice ve açıktan Allah yolunda harcayanlar, asla zarar etmeyecek bir ticaret umabilirler.*”²³ Hz. Peygamber de bu konuya büyük önem vermiş, Kur'ân'ı iyi bilenleri hem takdir etmiş hem de ümmetine bu konuda teşvikte bulunmuştur. Nitekim onun uygulamaları, Kur'an öğretimine yönelik ilginin yalnızca teorik değil, pratik düzeyde de teşvik edildiğini göstermektedir.²⁴

Kur'ân'ı öğrenmenin önemini ortaya koyan şu hadis dikkate şayandır: “Bir kimse Fâtiha'yı okumadan namaz kılsa, (bilsin ki,) o namaz kusurludur (yani kabule şayan olmama ihtimali vardır).”²⁵ Bir ayette ise, “*Kur'an'ı ağır ağır, tane tane oku!*”²⁶ buyrularak, doğru okuma kurallarına riayet edilmesi emredilmiştir. Bu doğrultuda, Kur'ân'ın mahreç, sıfat ve tevid kurallarına uygun şekilde öğretilmesi gerekmektedir. Yetişkin bireylerin Kur'an öğrenimindeki zorlukları ise bu teknik boyutları daha da önemli hale getirmektedir. Öğreticilerin pedagojik ve dini bilgi birikimi, bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır.

¹⁸ ez-Zerkeşi, Ebü Abdillâh Bedrüddin Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türki el-Mısrî el-Minhâcî, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân* (Kahire: Mektebet-ü Dâru't-Turâs, 1984), 1/456; Çetin, “*Kur'ân Okuma Esasları*”, 35.

¹⁹ Çetin, “*Kur'ân Okuma Esasları*”, 35.

²⁰ el-Mâ'ide 5/67.

²¹ en-Neml 27/92.

²² Buhârî Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-şâhih*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), “Fedâilü'l-Kur'ân”, 21 (No. 5027); Ebü Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen* (Riyâd: Beytü'l-efkârü'd-devliyye, 1999), “Vitr”, 14 (No. 1452); Tirmîzî Ebü İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmîzî, *Sünen-i Tirmîzî* (Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1996), “Fedâilü'l-Kur'ân”, 15 (No. 2907); İbni Mâce Ebü Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *es-Sünen* (Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1996), “Mukaddime”, 16 (No. 211); Çetin, “*Kur'ân Okuma Esasları*”, 28.

²³ Fâtır 35/29.

²⁴ Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları*, 36.

²⁵ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-şâhih*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Riyâd: Beytü'l-efkârü'd-devliyye, 1998), “Salât”, 11 (No. 394). Ayrıntılı bilgi bkz. Ömer Halil Hasan, “Kur'ân-ı Kerim Öğretimi, Yusuf Aledmar” 8/1 (Haziran 2004), 261-291.

²⁶ el-Muzemmil, 73/4.

Yetişkin bireyler, sahip oldukları hayat tecrübeleriyle birlikte Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenme sürecine dâhil olduklarında, bu mukaddes kelâmı öğrenmenin faziletini ve güzelliğini bir nimet ve şeref olarak görmektedirler. Bu süreçte azim ve gayret göstermeleri, sabırlı olmaları önemli birer erdem olarak öne çıkmaktadır. Özellikle harflerin mahreçlerini doğru şekilde çıkarma konusunda yaşanan güçlükler karşısında, onları motive eden en önemli unsurlardan biri Hz. Peygamber'in şu müjdesidir: "Kur'ân'ı ağır da olsa zorlukla okuyana iki kat ecir vardır."²⁷ Bu rivayet, Kur'an öğrenme sürecinde zorluk yaşayan bireylerin gönüllerinde sevgi ve huzuru pekiştirmekte; onları öğrenmeye ve tilavete teşvik etmektedir.

1.1. Kur'ân Öğretiminin Güzelliği Ve Önemi

Kur'ân-ı Kerîm'in okunması ve hayatın her alanına tatbik edilmesi, İslam'ın temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Bu husus hem Kur'an ayetlerinde hem de Hz. Peygamber'in hadislerinde sıkça vurgulanmıştır. Nitekim Kur'ân, sadece lafzen okunacak bir metin değil, aynı zamanda anlaşılması ve yaşanması gereken bir ilahî hitaptır. Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'ân'ın ilk tebliğcisi olarak onu bizzat yaşamış, açıklamış ve ümmetine örnek olmuştur.

Kur'an öğretimi, sadece bireysel gelişime değil, toplumsal ahlâkın inşasına da katkı sağlamaktadır. Kur'ân'ı öğrenen, öğreten ve onu hayatına uygulayan bireylerin toplumsal yapıya kazandıracakı değer, İslam düşüncesinde her zaman yüksek bir konumda addedilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm öğretimi genellikle (fem-i muhsin) öğretmen merkezli bir yaklaşımla yürütülmektedir. Kur'an öğreticisi, hem teorik hem pratik uygulamalar sunan bir rehberdir. Bu nedenle Kur'an öğreticisinin alanında yetkin, pedagojik yeterliliğe sahip, sabırlı ve iletişim gücü yüksek nitelikte olması gerekmektedir. Zira Kur'an öğretiminde başarı, yalnızca müfredatla değil, öğreticinin vasıflarıyla da doğrudan ilişkilidir.

Nasıl ki her ilim dalının kendine özgü bir öğretim yöntemi varsa, Kur'ân-ı Kerîm'in okunmasının ve öğretilmesinin de kendine has yöntemleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kur'an öğretiminde kullanılan temel özellikler aşağıda kısaca ele alınacaktır.

1.2. Kur'ân Öğretiminin Temel Özellikleri

Kur'ân-ı Kerîm, evrenin yaratıcısı olan Allah'ın kelâmı olduğu için, onun öğretimi de sıradan bir öğretim faaliyetinden farklı olarak özel bir dikkat ve özen gerektirir. Kur'an eğitimi, kendine has doğasıyla belirli özellikler taşır. Bu

²⁷ Buhârî, "Tevhîd", 52 (No. 4937).

özelliklerin göz ardı edilmesi, özellikle yetişkin bireylerde öğrenme sürecinin zorlaşmasına ve motivasyon eksikliğine yol açabilir.

Kur'an öğretimi, genellikle şu başlıklar altında icra edilmektedir:

- ✓ Harflerin tanıtımı ve mahreçlerin öğretilmesi
- ✓ Tecvîd kurallarına uygun seslendirme
- ✓ Doğru ve anlamlı tilâvet
- ✓ Ezber eğitimi (hafızlık)
- ✓ İleri düzeyde kıraat ve makam bilgisi

Bu süreçte, Kur'an okumanın sadece sesli telaffuzdan ibaret olmadığı, aynı zamanda kalple idrak edilen bir ibadet olduğu vurgulanmalıdır. Kur'an okumanın birbirini içine giydirmiş üç farklı boyutu için Kur'an; 'kırâat', 'tilâvet' ve 'tertîl' anahtar terimlerini kullanmaktadır. Bu kavramların semantik anlamları hem kutsal metnin orijinal telaffuzuna, hem fonetik yapısına, hem okunma kurallarına dikkat ederek okumayı, hem de ilahî menşeyini düşünerek saygı ve de ibadet bilinci ile anlayarak okumayı ön plana çıkarmaktadır.²⁸

Kur'an öğretimi denince ilk akla gelecek olan, tilâvet öğretimidir. Tilâvet öğretimi, Kur'an okumanın doğru olmasına ve kurallarını düzgün bir şekilde öğretmeye yönelik bir eğitimidir. Kur'an öğretiminin temel boyutlarından biri olan tilâvet eğitimi, üç aşamalı olarak tasarlanabilir:

- ✓ Yüzünden okuma eğitimi (Elif-bâ ve yüzünden okuma),
- ✓ Tecvîd bilgisi eğitimi,
- ✓ Ezber (hafızlık) eğitimi.

Daha üst seviyede Kur'ân-ı Kerim okumak için bu bilgi ve becerilerin yanında ses ve makam bilgisi de Kur'an tilâveti açısından önemlidir. Bu durum daha çok mûsikî eğitimi almayı ve bunu hem Kur'an okumada hem de mûsikî eğitiminde üstat sayılan bir hocanın gözetiminde uygulamayı kapsar.²⁹

Tilâvetin doğru olması için bu aşamaların her biri dikkatli ve aşamalı bir biçimde uygulanmalıdır. Bunun yanı sıra Kur'an eğitimi, yalnızca öğretmen-öğrenci arasında geçen teknik bir aktarım değil, aynı zamanda ruhî bir etkileşimdir. Bu süreçte Hz. Peygamber'in eğitim anlayışı örnek alınmalı; sevgi, sabır, samimiyet ve hikmet esaslı bir yaklaşım benimsenmelidir.

²⁸ Ömer Demir, "Kur'ân Öğretiminde Temel Boyutlar", *Ekev Akademi Dergisi* 21/72 (Aralık 2017), 263-290.

²⁹ Yunus Biceğez, *Kur'ân Öğretiminde Temel İlkeler, Yöntem ve Teknikler* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 78.

1.3. Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler

Hız. Peygamber (s.a.v.), insanlığa gönderilmiş son elçi olarak sadece bir tebliğci değil, aynı zamanda bir eğitimcidir. O, lisan-ı haliyle de lisan-ı kâliyle (konuşma diliyle) de en güzel örnektir.³⁰ Kur'an-ı Kerim'de onun bu yönü şöyle ifade edilir: “*Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.*”³¹ Bu bağlamda onun Kur'an öğretimindeki metotları, hem eğitim bilimi hem de pedagojik uygulamalar açısından günümüzde de geçerliliğini koruyan temel ilkelerdir. Nebevî metotlar, bireysel farklılıkları dikkate alan, merhamet temelli ve insan odaklı yaklaşımıyla öne çıkmaktadır. Hız. Peygamberin eğitim metotları şu şekilde sıralanabilir:

1.3.1. İhlâs Ve Samimiyet İlkesi

Kur'an öğretiminin en temel ilkesi ihlâs ve samimiyettir. Bu ilke, öğretimin maddi beklentilerden arındırılarak, yalnızca Allah rızası gözetilerek yapılmasını gerektirir. Kur'an'da bu husus şöyle vurgulanır: “*(Ey Muhammed!) Şüphesiz biz o Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Öyle ise sen de dini Allah'a has kılarak O'na kulluk et*”³² “*Âyetlerimi az bir karşılığa değiştirmeyin ve bana karşı gelmekten sakının.*”³³ Bu âyetler, Kur'an-ı Kerim'in Allah rızası gözetilerek okunması ve okutulması, maddi çıkar peşinde olunmaması, makam-mevki aracı yapılmaması, gösterişten kaçınılması, sadece samimiyet ve ihlas içinde öğretilmesini vurgulamaktadır.

İhlâs ve samimiyetin oluşumunda etkili olan temel unsurlar; doğru niyet, yeterli bilgi, inançla hareket arasında bütünlük ve içsel coşkunun varlığıdır. Bu unsurlar, aynı zamanda Hız. Peygamber'in eğitim anlayışında da görülen nebevî bir metodu yansıtmaktadır. Hız. Peygamber'in bir eğitimci olarak ortaya koyduğu samimi yaklaşım, yalnızca sözde değil; duygu, davranış ve etkileşim boyutlarında da kendini göstermektedir. Onun, muhataplarına duyduğu derin şefkat ve eğitime olan coşkulu yaklaşımı, bireylerde değişim ve dönüşüm meydana getirmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, Hız. Peygamber'in bu içten gayreti şu şekilde tasvir edilir: “*Ey Muhammed! Mü'min olmuyorlar diye âdeta kendini helâk edeceksin!*”³⁴ Bir diğer ayette ise, “*Sen onların doğru yola erişmelerine aşırı*

³⁰ Geniş bilgi için bkz. Lokman Bedir, *Genç Neslin Camilere Alışmasında/Alışamamasında Üslubun (Lisân-ı Hâl ve Lisân-ı Kâl'in Etkisi)* (Uluslararası Cami Sempozyumu, Ankara: TDV Yayınları, 2018), 2/657-666; Lokman Bedir, “Denî Bir Toplumdan Medenî Bir Topluma 'Asr-ı Saadet'”, *İslam ve yorum III Din*, 3 Cilt (Ankara: TDV Yayınları, 2019), 327-336.

³¹ el-Ahzâb 33/21.

³² ez-Zümer 39/2.

³³ el-Bakara 2/41.

³⁴ eş-Şu'arâ' 26/3.

istek göstersen de şüphesiz Allah saptıracağı kimseyi doğru yola iletmez.”³⁵ buyrulurak onun eğitimdeki samimiyet ve çabasına işaret edilmektedir. Bu ayetler, ihlâs ve samimiyetin nebevî eğitimde ne denli merkezî bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Öğretim sürecinin içten bir niyetle yürütülmesi, hem öğreticinin hem de öğrencinin manevi kazanımını artıracaktır.

1.3.2. Sevgi İle Yaklaşım Ve Öğrenimi Sevdirme

Eğitim sürecinde sevgi, öğrenenin en güçlü motivasyon kaynaklarından biridir. “*Rahmân Kur’an’ı öğretti*”³⁶ ayetiyle başlayan sûre, Kur’an öğretiminin sevgi, şefkat ve merhamet temelli olması gerektiğini göstermektedir. Sevgi dolu bir öğretim ortamı, bireylerin Kur’an’a olan ilgisini ve bağlılığını güçlendirir. Bu nedenle, bireyde Kur’an’a karşı sevgi, saygı ve bağlılık duygusunu zedeleyecek; hatta zamanla nefrete dönüştürebilecek her türlü olumsuz tutum ve davranıştan kaçınılması büyük önem taşımaktadır.

1.3.3. Hoşgörülü Yaklaşım

Hoşgörü, bireyin kendisine yöneltilen olumsuzluklara karşı erdemli ve yapıcı bir tutum sergilemesi olarak tanımlanabilir. Kur’an’da bu husus şöyle ifade edilir: “*İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.*”³⁷ Hz. Peygamber, bu ilkeyi bizzat uygulamış; insanların eksiklik ve hatalarını anlayışla karşılamış, onlara karşı daima yumuşak ve nazik davranmıştır. Kur’an’da bu duruma işaretle şöyle buyrulur: “... *Sen şimdi güzel bir şekilde hoşgörü ile muamele et.*”³⁸ Bu yaklaşım, her Kur’an öğreticisinde bulunması gereken temel bir ahlaki vasıftır.

Hz. Peygamber’in eğitim-öğretim anlayışı, hoşgörü esasına dayanmaktadır. O, daima anlayışla yaklaşmış ve insanları rencide etmemeye özen göstermiştir. Nitekim Kur’an’da bu yaklaşım şöyle ifade edilir: “*Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü’minlere karşı da çok şefkatli ve merhametlidir.*”³⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.), merhamet sahibi bir eğitimci olarak muhataplarına kolaylık sağlama ilkesini temel almıştır. Peygamber Efendimizin, “*Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz*”⁴⁰ şeklindeki hadis-i şerifi onun eğitim anlayışındaki hoşgörülü ve yapıcı yaklaşımını

³⁵ en-Nahl 16/37.

³⁶ er-Rahmân 55/2.

³⁷ Fussilet 41/34.

³⁸ el-Hicr 15/85.

³⁹ et-Tevbe 9/128.

⁴⁰ Buhârî, “İlim”, 11 (No. 69); Müslim, “Cihad”, 5 (No. 1734).

yansıtmaktadır. Ayrıca “Allah kullarına kolaylık gösterilmesinden memnun olur”⁴¹ hadisi de, din eğitiminde insan merkezli ve esnek bir yöntemin teşvik edildiğini göstermektedir. Hz. Peygamber, eğitici rolünü üstlendiği her ortamda, her yaşta ve her seviyeden insanla ilgilenmiş; onların bireysel farklılıklarını gözetenerek, hoşgörü temelinde bir ilişki geliştirmiştir.

Özetle söylemek gerekirse hoşgörü, öğrenme ortamlarında öğrenciler üzerinde olumlu etkiler bırakmakta; bireyin manevi gelişimine katkı sağlayarak Kur’an eğitiminin etkinliğini artırmaktadır.

1.3.4. Tevâzu İle Yaklaşım

Tevâzu; alçakgönüllü olma, kibirli olmama ve gösterişsiz olmak demektir.⁴² Tevâzu; bilgi, makam ve servet bakımından kendinden aşağı olan kimselere karşı kişinin kendisinde bir üstünlük görmemesi, üstünlük duygusuna kapılmamasıdır. Tevazu, Hz. Peygamber’in eğitimdeki en belirgin vasıflarından biridir. O, toplumun her kesimiyle doğrudan ilişki kurmuş, alçakgönüllü davranışlarıyla muhataplarına değer vermiştir. Uhud Savaşı gibi bir ortamda bile ashabı, kendisini zor durumda bıraktığında onlara yumuşak davranmıştır.⁴³

“Küçüklerimize merhametli, büyüklüklerimize saygılı ve vakarına uygun davranmayan bizden değildir”⁴⁴ buyuran Hz. Peygamber bunu öncelikle kendi hayatının asli prensibi haline getirmiş olmalı. Böyle bir hasiyete sahip olan Hz. Peygamber, öğretme sürecinde muhataplarını rencide etmekten kaçınmış olmalı, onları ikna ederek, yapıcı bir yaklaşımla bilgi aktarmaya devam etmiş olmalı kanaatindeyiz. Eğitim sürecinde, bireylerin hatalarını alenileştirmede, özellikle mahcup ve utanış kimselere karşı daha hassas ve nazik davranmayı ilke edindiği anlaşılmaktadır. Bütün bunlar hem bireyin onurunu koruyan hem de eğitimi destekleyen örnek bir tutumdur. Hz. Peygamber’in pedagojik duyarlılıkla nasıl hareket ettiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Bu yaklaşım, özellikle eğitim süreçlerinde öğrenciye duyulan şefkatin ve öğretici-öğrenen ilişkilerinde güven ortamının temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle Kur’an öğreticilerinin de, Hz. Peygamber’in bu örneğini esas alarak, öğrencileri utandırabilecek söz ve tutumlardan kaçınmaları gerekmektedir.

1.3.5. Etkili Dil Kullanması (Cevâmiu’l-Kelim)

Dil, tüm iletişim ve etkileşim süreçlerinin hem başlangıç noktası hem de nihai ürünüdür. Nitekim dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplum içinde ortak ses

⁴¹ Müslim, “İstîtabeti’l-mürteddîn”, 4 (No. 6927); Ebû Davud, “Edeb”, 10 (No. 4807).

⁴² el-Ferâhîdî, Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm, *Kitâbü’l-’Ayn* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmîyyi, 2003), 4/378.

⁴³ Âl-i İmrân 3/159.

⁴⁴ Tirmizi, “Birr”, 15 (No. 1921).

ve anlam öğeleri ile belirli kurallar çerçevesinde başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, gelişmiş bir sistem olarak tanımlanabilir.⁴⁵ Kur'ân-ı Kerîm, dilin bir iletişim aracı olarak açık ve anlaşılır olmasına büyük önem atfetmektedir.⁴⁶ Bununla birlikte yalnızca anlaşılabilirliği değil, aynı zamanda dinleyicilerde olumlu duygular uyandıracak etkileyici ve güzel bir üslubun da benimsenmesini vurgulamaktadır.

Hız. Peygamber (s.a.v.), eğitici kimliğiyle dili en etkili şekilde kullanan örnek şahsiyetlerden biridir. Onun, “Ben cevâmiu'l-kelim ile gönderildim”⁴⁷ buyruğu, az sözle çok mânâyı ifade edebilme yeteneğine, fesahat ve belâgat gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Cevâmiu'l-kelim kavramı, Hız. Peygamber'in eğitim dilinde özlü, derin ve etkileyici bir anlatım tarzına sahip olduğunu ifade eder ki bu, eğitici söylemin başarısında oldukça belirleyici bir unsurdur.⁴⁸

Hız. Peygamber, muhatabının seviyesine ve içinde bulunulan duruma göre konuşma tarzını şekillendirmiş; ses tonu, mimik ve jestlerle anlatımını desteklemiştir. Ayrıca anlamın pekiştirilmesi için örnekler kullanmış, önemli gördüğü konuları ise üç kez tekrar ederek vurgulamıştır. Bu bağlamda Enes b. Mâlik'ten nakledilen bir rivayette, “Hız. Peygamber (s.a.v.), önemli bir söz söyleyeceği zaman, dinleyenlerin iyi anlaması için üç kez tekrar ederdi”⁴⁹ ifadesi yer almaktadır. Bu husus, özellikle yetişkinlerle iletişimde sade ve anlaşılır bir dilin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Kur'an öğretiminde ve genel olarak dinî eğitim süreçlerinde, Hız. Peygamber'in bu yaklaşımı; öğrenciler için etkili iletişimin ve uygun konuşma üslubunun ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Onun yöntemi, hem pedagojik derinlik hem de iletişim becerisi açısından örnek alınması gereken bir model sunmaktadır.

1.3.6. Sabırlı ve Tahammüllü Olması

Eğitim sürecinde sabır, vazgeçilmez bir ilkedir. Hız. Peygamber, öğrenme güçlüğü çeken bireylere karşı sabırlı davranarak onların eğitim sürecine olan bağlılıklarını pekiştirmiştir. Bir bedevinin mescitte uygun olmayan bir davranışına karşı sahabenin tepki göstermesi üzerine, Hız. Peygamber'in “Onu kendi haline bırakın, işini bitirsin” demesi, bu yaklaşımın en güzel örneklerinden biridir.⁵⁰

⁴⁵ Abdurrahman Kasapoğlu, *Kur'ân-ı Kerim ve İletişim* (İstanbul: Nursan Yayınları, 2000), 41.

⁴⁶ Bkz. İbrâhîm 14/4; ez-Zuhruf 43/3; ed-Duĥân 44/58; Yûsuf 12/2.

⁴⁷ Buhârî, “Ta'bir”, 22 (No. 7013).

⁴⁸ Ahmet Koç, “Hız. Peygamberin Muallim Olarak Örnekligi”, *İslam Düşüncesi Klavuzu* (İstanbul: Tedef Yayınları, 2019), 173.

⁴⁹ Buhârî, “İlim”, 30 (No. 94, 95, 96).

⁵⁰ Buhârî, *Vudû*, 58 (No. 220).

Kur'ân'da sabrın yüce bir erdem olduğu vurgulanmakta ve Hz. Peygamber'e sabretmesi emredilerek, sabredenlerin mükâfatlandırılacağı bildirilmektedir.⁵¹ Bu yaklaşım, dinî öğretimde öğreticinin sabırlı ve azimli olmasının, eğitim sürecinin sağlıklı işlenmesi açısından ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Öğreticinin bu niteliği, hem öğrenenin özgüvenini artırmakta hem de öğrenme ortamının olumlu biçimde şekillenmesini sağlamaktadır.

1.3.7. Soru ve Cevap Tekniği İle Öğretme

Hz. Peygamber, öğretim faaliyetlerinde aktif katılımı desteklemek adına sıkça soru-cevap yöntemini kullanmıştır. Bu yöntem, öğrenen bireyin düşünmesini, dikkatini yoğunlaştırmasını ve konuyu özümsemesini kolaylaştırmaktadır. Nitekim bir defasında, “Müflis kimdir, biliyor musunuz?” sorusuyla sahâbeye hitap ederek dikkat çekmiş ve ardından konuyu açıklamıştır.⁵² Onun, muhataplarına yaklaşımı sadece öğretici bir tutumdan ibaret değil; aynı zamanda bireylerin seviyesini, sosyal durumunu ve psikolojik özelliklerini dikkate alan bütüncül bir eğitim anlayışıdır.

Hz. Peygamber'in bazı sorulara hemen cevap vermeyerek, sahabenin düşünmesine fırsat tanınması ise aktif öğrenme ortamının oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Bu uygulama, modern eğitimde de etkili bir yöntem olarak kabul edilmekte ve bilginin kalıcılığını artırmaktadır. Özellikle yetişkin bireylerde zaman zaman gözlemlenen dikkat dağınıklığı gibi durumlarda, bu tür yöntemlerin dikkat çekici ve toparlayıcı etkileri bulunmaktadır.

1.4. Kur'an Öğretiminde Nebvî Uygulamalı Yöntem Ve Teknikleri

Hz. Peygamber (s.a.v.), ilahî mesajı insanlara aktarma sürecinde sadece tebliğ etmekle kalmamış, aynı zamanda Kur'ân'ı öğretme ve yaşatma konusunda da büyük bir çaba sarf etmiştir. Kur'ân öğretimi sürecinde kullandığı yöntemler, hem bireysel öğrenme biçimlerini dikkate alması hem de aşamalı ve kolaylaştırıcı bir yaklaşıma sahip olması açısından dikkat çekicidir. Bu metotlar günümüz eğitim sistemlerine de ışık tutacak niteliktedir. Hz. Peygamber, Kur'ân öğretiminde “müşâfehe (arz), semâ ve edâ olmak üzere şeklide gerçekleştirmiştir.⁵³

⁵¹ Hüd 11/115; el-Enfâl 8/46; ez-Zümer 39/10.

⁵² Müslim, *Birr*, 59 (No. 2581).

⁵³ İbn Mücâhid Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid et-Temimî, *Kitâbü's-Seb'a fi'l-kurâ'ât* (Kahire: Dâru'l-Maârif, ts.), 5-6; Mehmet Ali Sarı, *Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma Tekniği ve Kuralları* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011), 25; bu konuda geniş bilgi için bkz. Ramazan Güler, “Hz. Peygamber'in (S.A) Eğitim-Öğretim Modelinde Belli Başlı İlke ve Metotlar”, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 1/2 (30 Kasım 2015), 119-131.

1.4.1. Müşâfehe (Arz) İle Öğretme Yöntemi

Müşâfehe; “birinin diğeriyle konuşması, ağızdan duyarak alma, ağızdan ağıza okuma” demek olup, kırâatte ise hocanın öğrencisine, öğrencinin de hocasına okuyarak Kur’ân’ı öğrenmesine denir. “Kur’ân öğrenmede en sağlıklı yol müşâfehe (arz) yoludur.”⁵⁴

“Hz. Peygamber Kur’ân öğretme metodunda çok dikkatli davranmış ve müşâfehe usulüne büyük önem göstermiştir. Müşâfehe usulü, semâ, ve edâ usullerini kendi içerisinde barındırmaktadır. Kur’ân-ı Kerim’in nasıl okunacağı bizzat Ceb râil (a.s.) tarafından Hz. Peygamber’e öğretilmiştir. Hz. Peygamber her sene ramazan ayında, Ceb râil’e bütün Kur’ân’ı (o güne kadar indirilmiş olan kısmı) okurdu, vefat ettiği sene bu durum iki defa gerçekleşmiştir.⁵⁵ Bu yöntem sahabe arasında da uygulanmış; bir kısmı doğrudan Hz. Peygamber’den, diğerleri ise bilen sahabilerden Kur’ân’ı müşâfehe yoluyla öğrenmişlerdir. Böylece kırâat geleneği nesilden nesile aktarılmıştır.⁵⁶

1.4.2. Semâ ile Öğretme Yöntemi

“Semâ”, işitmek ve dinlemek anlamına gelir.⁵⁷ Kur’an öğretiminde, hocanın okuması ve öğrencinin dikkatlice dinleyerek öğrenmesi esasına dayanır. Bu yöntem, Hz. Peygamber’in Kur’ân’ı ilk öğrendiği şekliyle birebir örtüşmektedir. Zira Ceb râil (a.s.), vahyi ona okumuş; o da dinleyerek almış ve öğrenmiştir.⁵⁸ Semâ yöntemi, özellikle başlangıç seviyesindeki öğrenciler için etkili bir metottur.

1.4.3. Edâ ile Öğretme Yöntemi

Edâ, sözlük “yerine getirme” anlamına gelmektedir. Kırâat öğretiminde kullanılan önemli yöntemlerden biri olarak, öğrencinin hocasından dinlediği kırâati hemen ardından, kısa bir fasıla ile aynı şekilde tekrar etmesine dayanan bir öğretim metodudur.⁵⁹ Bu yöntem, hocanın okuduğunu birebir taklit etmeye dayalı olup kırâat zincirinin güvenli biçimde aktarılmasını sağlamaktadır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Kur’ân-ı Kerim’i Ceb râil’den (a.s.) semâ yoluyla alıp ona arz etmesi, bu yöntemin temelini teşkil etmektedir.

Edâ usulünde kırâat, kısa bölümler hâlinde hocanın ağızından alınır ve hemen ardından tekrar edilerek hocanın huzurunda seslendirilir. Bu uygulama,

⁵⁴ Sarı, *Kur’ân-ı Kerim’i Güzel Okuma*, 25.

⁵⁵ Buhârî, “Fedailü’l-Kur’ân”, 7 (No. 4997); Abdulsamet Şen, *Hz. Peygamberin Kur’ân Öğretme Metodu* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 36-37.

⁵⁶ Abdulhekîm Ağırbaş, “Hz. Peygamber Döneminde Kur’an/Kırâat Eğitim-Öğretimi”, *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 1 (31 Aralık 2021), 83-117.

⁵⁷ Sarı, *Kur’ân-ı Kerim’i Güzel Okuma*, 25.

⁵⁸ Ağırbaş, “Hz. Peygamber Döneminde Kur’an/Kırâat Eğitim-Öğretimi”, 88.

⁵⁹ Temel, *Kırâat ve Tecvid İstilahları*, 47.

öğrenenin hem telaffuz hem de tecvid kurallarını doğru bir şekilde kazanmasına yardımcı olur.⁶⁰ Nitekim bu hususta “Edâ, üstad’dan alınan kıraatin onun huzurunda tekrar edilmesidir ve bu da tecvidin ziynetidir” denilmiştir.⁶¹ Ancak bu usulün etkili bir şekilde uygulanabilmesi için alanında uzman bir öğretici gözetiminde yapılması önem arz etmektedir. Yetişkin bireylerin de bu yöntemle eğitilmesi, pratik uygulama yoluyla öğrenmenin kalıcılığını artıracaktır.

1.4.4. Kolaylık Ve Aşamalı Öğretim Yöntemi (Tedricilik)

Hz. Peygamber’in Kur’an öğretiminde benimsediği temel prensiplerden biri kolaylaştırma ve tedricilik⁶² ilkesidir. Bunun bilincinde olan sahabeden Hz. Ömer (r.a.) ve Ebû Saîd el-Hudrî gibi zatlar Kur’ân’ın beşer ayet şeklinde öğrenilmesini tavsiye etmişlerdir.⁶³ Hz. Peygamber, bu yöntemiyle öğrencinin anlamasını ve içselleştirmesini öncelemiştir. Nitekim “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin”⁶⁴ rivayeti, bu yaklaşımın açık bir ifadesidir.

Bu yöntem, bilginin zamana yayılarak, azar azar ve hazmedilerek verilmesini esas alır. Kur’an’da bu ilkeye şu ayetle dikkat çekilir: “Biz Kur’an’ı, insanlara dura dura okuyasın diye âyet âyet ayırdık ve onu peyderpey indirdik.”⁶⁵ Tedricilik, özellikle yetişkin bireylerin öğrenme süreçlerinde bilgiyi kavrama, anlamlandırma ve içselleştirme açısından oldukça etkili bir yöntemdir.

1.4.5. Tecvîdli Öğretim Yöntemi

Tertil, Kur’ân’ın yavaş, anlamı gözetilerek ve düzgün şekilde okunması anlamına gelmekte olup ancak tecvid ilminin öğrenilip uygulanmasıyla mümkün hâle gelmektedir.⁶⁶ Kur’ân-ı Kerîm, tertil üzere indirilmiş bir kitaptır. Nitekim Kur’an’da, “Kur’an’ı ağır ağır, tane tane oku!”⁶⁷ emriyle, bu husus doğrudan Hz. Peygamber’e ve onun şahsında tüm Müslümanlara bir sorumluluk olarak yüklenmiştir.

Tecvid, Kur’ân-ı Kerîm’in doğru ve güzel okunmasını sağlayan kurallar bütünüdür. Bu ilmin temel amacı, Kur’ân’ı nüzûl ettiği şekliyle ve Arapçanın fonetik yapısına uygun biçimde okumaktır. Tecvid kurallarına riayet eden bir

⁶⁰ Temel, *Kırâat ve Tecvid Istılahları*, 47.

⁶¹ el-Cezerî, Ebû’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf, *Mukaddimetü’l-Cezeriyye* (Medine: Müessesetü Elif Lâm Mîm, 2015), 6.

⁶² Güler, “Hz. Peygamber’in (S.A) Eğitim-Öğretim Modelinde Belli Başlı İlke ve Metotlar”.

⁶³ es-Süyûtî Ebû’l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayrî, *el-İtkân fî ‘ulûmi’l-Kur’ân* (Medine: Merkezi’l-Dirâseti’l-Kurâniyye, 2005), 1-288-289.

⁶⁴ Buhari, İlim, 11 (No. 69); Müslim, “Cihad”, 5 (No. 1734).

⁶⁵ el-İsrâ’ 17/106.

⁶⁶ el-Cezerî, *en-Neşr fi’l-kırâ’âti’l-aşr* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyyi, ts.), 1/207-209.

⁶⁷ el-Muzzemmil, 73/4.

okuyucu, Kur'ân'ı hem anlam hem de ses ahengi bakımından doğru bir şekilde tilavet eder; böylece anlamı bozan hatalı okuyuşlardan korunmuş olur.

1.5. Harflerin Doğru Telaffuz Edilmesi

Kur'ân harflerinin doğru telaffuz edilmesi, tilavetin en temel ve vazgeçilmez kurallarından biridir. Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'ân'ı en doğru biçimde okur; harfleri mahreçlerine uygun bir şekilde, ne eksik ne de abartılı bir vurguyla telaffuz ederdi.⁶⁸ Nitekim Kur'an tilavetinde yapılacak bir hata, anlam değişikliğine neden olabileceği gibi ibadetlerin geçerliliğini de etkileyebilir.⁶⁹

Kur'ân-ı Kerim'in hatasız okunması, tilâvet sırasında yapılan hataların fark edilerek düzeltilmesi ve Kur'ân'ın ilahî emre uygun biçimde okunması, sahabe döneminden itibaren büyük bir ciddiyetle ele alınmıştır. Bu hassasiyet, asırlar boyunca kıraat ve tecvid ilimleri aracılığıyla korunmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Kur'ân harflerinin doğru telaffuzu, teknik kurallara bağlı bir okuma sürecini gerektirir. Bu noktada tecvid, harflerin mahreçlerine (çıkış yerlerine) ve sıfatlarına (niteliklerine) uygun olarak seslendirilmesini sağlayan temel disiplindir. Kur'ân'ın doğru okunması için harflerin doğru çıkış⁷⁰ yerlerinin bilinmesi ve bu doğrultuda işitsel uygulamaların yapılması büyük önem taşır. Tilavetin doğru olması, aynı zamanda Kur'ân'ın anlam bütünlüğünü koruması açısından da hayati öneme sahiptir.

Kur'ân'ın öğretiminde en önemli ilkelerden biri de işitsellik ilkesidir. Doğru seslendirme, hem öğrenme hem de anlamı doğru aktarma açısından kritik bir işlev görmektedir. Hz. Peygamber'in "Kur'ân'ı güzel bir sesle okuyunuz"⁷¹ buyruğu, telaffuzun estetik ve doğru olmasını; bunun da tecvid kurallarına uygun şekilde gerçekleştirilmesini teşvik etmektedir. Bu bağlamda, doğru telaffuz için bol tekrar yapılması, mahreç çalışmalarına yer verilmesi ve gerektiğinde birebir ses kaydı dinlenmesi gibi yöntemler kullanılabilir. Ayrıca öğreticinin sürekli rehberlik etmesi, öğrenme sürecini verimli kılacaktır.

⁶⁸ el-Cezerî, *en-Neşr*, 1/208.

⁶⁹ el-Cezerî, *en-Neşr*, 1/211.

⁷⁰ Mahreç: Harfin, ağızda doğup belirdiği yere denir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sarı, *Kur'ân-ı Kerim'i Güzel Okuma*, 59.

⁷¹ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen* (Amman: Beytü'l-efkârü'd-devliyye, 1999), "Vitr", 20 (No. 1468).

2. Yetişkinlerde Kur'an Eğitimi/Öğretimi

2.1. Yetişkin

Yetişkin kelimesi, literatürde genel olarak ergenlik çağını geçmiş bireyler için kullanılan bir kavramdır. Bunun yanında kişi oy kullanma yaşına gelmişse yasal yetişkinlik, sorumluluk duyarlılığını kazanmışsa psikolojik yetişkinlik gibi tabirler kullanılmaktadır.⁷² Eğitim bilimleri alanında ise “zorunlu öğrenim yaşını tamamlamış, bir işte çalışan ve bireysel sorumluluklarını üstlenmiş kişi” olarak tanımlanır.⁷³ Ancak bu kavram, kültürel ve toplumsal bağlama göre farklı şekillerde algılanabilir. Genel anlamda, öğrenim hayatını tamamlamış, ekonomik olarak bağımsızlık kazanmış, evlenmiş ve bir aile kurmuş bireyler “yetişkin” olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte birçok birey için esas yetişkinlik ölçütü, meslek sahibi olmak, evlenmek ve bir ailenin geçimini üstlenebilecek sorumluluğa ulaşmak olduğu söylenebilir.

Yetişkin eğitimi, örgün eğitim dışında kalan yetişkin bireylerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmekte; içerik, yöntem ve uygulama bakımından esnek yapısıyla öne çıkmaktadır.

Bu çerçevede din eğitimi bağlamında yetişkinlerin Kur'an öğrenme süreçleri de yetişkin eğitimi kapsamına girmektedir. Kur'an öğretiminde kullanılacak yöntemler, yetişkin bireylerin psikolojik, sosyal ve bilişsel özellikleri dikkate alınarak belirlenmelidir. Açık, anlaşılır ve sade anlatım, tekrar ve uygulama esaslı öğretim, bireysel farklılıklara uygun tempo, saygı temelli iletişim ve anlam merkezli yaklaşımlar; yetişkinlerin Kur'an öğrenme süreçlerinde etkili sonuçlar doğuran temel yöntemler arasında yer almaktadır.

2.2. Yetişkinlerde Kur'ân Eğitimi

Yetişkinlerde Kur'ân eğitimi, eğitim-öğretim faaliyetlerinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Zira toplumsal aktarımdaki temel rol, büyük ölçüde yetişkin bireyler tarafından üstlenilmektedir. Nitekim “eğitim, yetişmiş olanların mevcut birikimlerini yetiştirmekte olanlara aktarma sürecidir” şeklindeki tanımlar, bu duruma açıkça işaret etmektedir.⁷⁴

Yetişkinlere yönelik Kur'ân eğitimi; örgün eğitimin dışında ya da yanında, yetişkin bireylerin Kur'ân öğrenim ihtiyaçlarını karşılamak, dinî anlayışlarını geliştirmek ve yaşamlarını din eksenli yorumlayabilmelerine yardımcı olmak amacıyla sunulan planlı ve amaçlı bir öğretim sürecidir.⁷⁵ Bu eğitim; resmî ya da

⁷² Yartaşı Pehlivan, *Yetişkinlere Yönelik Kur'ân-ı Kerim Öğretim Yöntemleri*, 41.

⁷³ Elwood F. Holton vd., *Yetişkin Eğitimi*, çev. Okhan Gündüz (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2015), 33.

⁷⁴ İrfan Sevinç, “İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (30 Eylül 2023), 31-62. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2002), 153.

⁷⁵ Yartaşı Pehlivan, *Yetişkinlere Yönelik Kur'ân-ı Kerim Öğretim Yöntemleri*, 39.

özel kurum ve kuruluşlar aracılığıyla, gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmekte ve bireylerin manevî gelişimlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Yetişkin Kur'ân eğitiminin etkin ve anlamlı olabilmesi için bazı temel ilkelere dayanması gerekmektedir:

- ✓ Bireyin önceki bilgi birikimi dikkate alınmalıdır.
- ✓ Öğrenme süreci bireysel ihtiyaçlara göre planlanmalıdır.
- ✓ Aktif katılım teşvik edilmelidir.

2.3. Yetişkinlere Kur'ân Öğretiminde Dikkate Alınması Gereken Özellikler

Yetişkin bireylerin öğrenme süreci, çocuklara kıyasla farklı gelişimsel ve psikolojik özellikler barındırır. Bu farklılıklar, öğretim yöntemlerinin de buna uygun olarak düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Etkili bir öğretim için aşağıdaki hususlara özellikle dikkat edilmelidir:

Yetişkinlerin öğrenme süreçlerinde içsel motivasyon belirleyicidir. Öz saygı, manevi sorumluluk ve kişisel gelişim arzusu bu motivasyonun temel kaynaklarıdır.

Ön bilgi ve deneyim düzeyleri genellikle yüksektir. Bu durum öğretim sürecinde avantaj sağlayabileceği gibi, yeni bilgiye direnç oluşturma potansiyeli de taşır.

Geleneksel otoriter yaklaşımlara karşı mesafelidirler; katılımcı, saygılı ve esnek bir eğitim ortamı beklerler.

Fiziksel sınırlılıkları (örneğin görme, işitme, dikkat süresi) dikkate alınmalıdır; öğrenme ortamı bu sınırlara göre düzenlenmelidir.⁷⁶

Bu temel özellikler göz önünde bulundurularak yapılandırılan öğretim süreçleri, yetişkin bireylerin hem öğrenme verimliliğini artırmakta hem de uzun vadeli motivasyonlarını desteklemektedir.

2.4. Yetişkinlerin Kur'ân Eğitimine Katılım Engelleri

Yetişkin bireylerin Kur'ân eğitimine katılımı, bireysel gelişim ve toplumsal dönüşüm açısından kritik öneme sahiptir. Ancak bu katılım çeşitli bireysel ve çevresel engeller nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Bu engelleri üç ana grupta ele almak mümkündür:

Kişisel engeller, bireyin geçmiş öğrenme deneyimlerine, yaşına ve öz yeterlik algısına dayalıdır. Özellikle öğrenmeye karşı olumsuz tutum, yenilikten kaçınma, alay edilme korkusu ve yaşa bağlı fiziksel-zihinsel yetersizlikler bu grupta yer

⁷⁶ Holton vd., *Yetişkin Eğitimi*, 51.

alır. Bu durum, bireyin kendine güvenini ve öğrenme motivasyonunu doğrudan olumsuz etkileyebilir.⁷⁷

Ev koşullarından kaynaklanan engeller, özellikle kadın yetişkinlerde belirginleşmektedir. Hane içi sorumluluklar ve uygun öğrenme ortamlarının eksikliği, bireyin zaman ve mekân bakımından eğitime erişimini sınırladığı kanaatindeyiz

Dışsal engeller ise sistemsel faktörlerle ilişkilidir. Yoğun çalışma temposu, vardiyalı iş düzeni, fiziksel yorgunluk, ulaşım gücü ve ekonomik kısıtlılıklar, bireyin eğitime katılımını önemli ölçüde zorlaştırdığı anlaşılmaktadır.

2.5. Yetişkinlerin Kur'an Öğreniminde Karşılaştıkları Başlıca Güçlükler ve Çözüm Önerileri

a) Acelecilik ve öğrenme sabırsızlığı

Yetişkin bireylerin Kur'an-ı Kerim öğrenme sürecinde karşılaştıkları en yaygın problemlerden biri, kısa sürede öğrenme arzusuyla aceleci davranmalarıdır. Bu durum, hem hatalı okumaların artmasına hem de öğrenme sürecinin yüzeysel ve eksik kalmasına yol açmaktadır. Kur'an'ın Arapça olması, özellikle doğru telaffuz ve mahreç konusunda yetişkinler için ayrı bir zorluk oluşturmaktadır. Bu sebeple Kur'an öğrenirken aceleci davranmamak gerektiğine dair Peygamber Efendimiz (s.a.v.) uyarılarda bulunmuştur.⁷⁸

Hatalı öğrenme alışkanlıklarının önüne geçebilmek için öğreticilerin birtakım yöntemleri dikkatle uygulamaları gerekmektedir. Bunlar arasında: Harflerin doğru seslendirilmesi için tekrar, kendi sesini dinleme yoluyla öz değerlendirme, hafıza teknikleri ile desteklenen pratik çalışmalar, tedrici (aşamalı) ilerleme yöntemi, gösterip-yaptırma tekniği ile uygulamalı öğretim ve özellikle tecvid kurallarının basit, sade ve anlaşılır şekilde aktarılması, gibi yöntemler yer almaktadır.

Özellikle kademeli ilerleme esas alınmalı; konular tam olarak öğrenilmeden bir sonraki aşamaya geçilmemelidir. Bu, hem öğretim sürecinin verimliliğini artıracak hem de bireyde güven ve öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

b) Önceki öğrenmelerin etkisi

Yetişkin bireylerin Kur'an-ı Kerim öğrenme süreçlerinde, önceki bilgi birikimleri ve geçmiş öğrenme deneyimleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu

⁷⁷ Geniş bilgi için bkz. Esin Atalan Yıldız, *Yaşlı Ve Hasta Hizmetleri Kurslarının Eğitici Ve Kursiyer Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi Ve Kursiyerlerin Bilgi Düzeyine Etkisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 23-25.

⁷⁸ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, nşr. Ebû Hâcîr Muhammed Saïd Besyûnî (Beyrut: y.y., 1405/1985), 24/288 (No. 15529).

durum bazen avantaj sağlarken; bazen de öğrenme sürecine engel oluşturabilmektedir. Daha önce hatalı ya da eksik biçimde edinilmiş bilgiler, yeni ve doğru bilgilerin öğrenilmesini zorlaştırmakta; bireylerde bilişsel direnç oluşmasına neden olmaktadır.

Özellikle uzun yıllar boyunca yanlış öğrenilmiş kıraat kalıplarını terk etmek, birçok yetişkin için zaman alıcı ve yorucu bir süreçtir. Bu nedenle bazı bireyler, yeni bilgileri kabullenme konusunda isteksizlik gösterebilmekte ve öğrenmeye karşı direnç geliştirebilmektedir. Bu tür bireyler, genellikle kendi doğrularında ısrarcı olmakta ve öğretim sürecine aktif katılım göstermemektedirler.

Bu noktada öğrencilere düşen görev, sabırlı, anlayışlı ve bireyselleştirilmiş bir yaklaşım sergileyerek, öğrenen bireyleri yargılamadan ve zorlamadan sürece dâhil etmektir. Yanlış öğrenilen bilgilerin yerini doğru bilgilerle değiştirmek zaman alsa da, uygun yöntemler kullanıldığında bu dönüşüm sağlanabilir. Bu dönüşümde özellikle uygulamalı öğretim, pozitif pekiştirme ve bireyin ön bilgilerini dikkate alan stratejiler etkili olmaktadır.

Öğreticiye düşen görev, bireyin mevcut bilgisini yargılamadan, onu aşağılamadan, pedagojik yöntemlerle yeniden yapılandırmasına yardımcı olmaktır. Bu amaçla karşılaştırmalı öğretim teknikleri, örnekleme, açık ve sade anlatım gibi yöntemler etkili olmaktadır. Yanlış bilgiye sahip bireyin, doğru bilgiyle ikna edilmesi ve öğrenmeye motive edilmesi, sabır ve iletişim becerisi gerektiren bir süreçtir. Bu bağlamda, yetişkin eğitiminde öğretici yalnızca bilgi aktaran değil, aynı zamanda bir rehber ve ikna edici konumundadır.

c) Sosyal ve psikolojik uyum sorunları:

Yetişkin bireyler, uzun süre örgün eğitimden uzak kalmaları nedeniyle öğrenme ortamlarına uyum sağlamakta güçlük çekebilmektedir. Yeni bir eğitim ortamına katılmak, çoğu zaman yetişkin bireyde kaygı, stres ve çekingenlik gibi olumsuz duygulara yol açmaktadır. Özellikle topluluk önünde Kur'ân okuma, okurken yanlış yapma korkusu ve küçük düşme endişesi gibi durumlar, bireyin öğrenmeye aktif olarak katılımını sınırlandırabilmektedir. Bu süreçte ön yargılar, özgüven eksikliği ve motivasyon düşüklüğü, öğrenmeyi olumsuz etkileyen temel psikolojik engeller arasında yer alır. Yetişkin bireylerin hata yapma karşısında direnç göstermeleri ve eleştiriler karşısında alıngan tepkiler vermeleri, öğretim sürecinin sağlıklı ilerlemesini zorlaştırmaktadır.

Bu sorunların aşılabilmesi için eğitim ortamı, bireyin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını gözeten biçimde yapılandırılmalıdır. Özellikle sevgi temelli yaklaşım, teşvik edici ve samimi ders atmosferi, bireyin derse olan bağlılığını artırmaktadır. Küçük başarıların fark edilerek pozitif pekiştirme yoluyla ödüllendirilmesi, bireyin özgüvenini pekiştirecek ve öğrenmeye daha açık hâle

gelmesini sağlayacaktır. Ayrıca uyum artırıcı etkinlikler, sosyal etkileşimi destekleyen çalışmalar ve eğitici grup faaliyetleri, bireyin öğrenme ortamına daha kolay adapte olmasına yardımcı olmaktadır. Öğretici, bu süreçte yalnızca bilgi aktaran değil, aynı zamanda psikolojik destek sunan bir rehber rolü üstlenmelidir.

d) Zaman yönetimi ve devamlılık sorunu:

Yetişkin bireylerin Kur'ân-ı Kerîm öğrenme süreçlerinde karşılaştıkları temel engellerden biri, zaman yönetimi ve devamlılık sorunudur. Günlük yaşamın yoğun temposu, iş ve aile sorumluluklarının fazlalığı, bireylerin düzenli ve planlı bir öğrenme programına uyum sağlamasını güçleştirmektedir. Bu durum, öğrenme sürecinin kesintiye uğramasına, hedefe ulaşmanın gecikmesine ve öğrenilen bilgilerin pekiştirilememesine neden olmaktadır. Oysa Kur'ân-ı Kerîm eğitimi, belli bir sistem içinde yürütülmesi gereken bir süreçtir. Öğrenmenin etkili olabilmesi için bireyin belirli bir zaman dilimini düzenli olarak bu sürece ayırması gerekmektedir.

Kur'an eğitiminde süreklilik ve istikrar, küçük de olsa devamlı ibadet anlayışı ile paralellik göstermektedir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) "Allah katında amellerin en makbulü, az da olsa devamlı olanıdır"⁷⁹ hadisinde de vurgulandığı gibi, öğrenmede istikrar, verimliliğin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda yetişkin bireylerin öğrenme sürecine dâhil olmalarını kolaylaştırmak için esnek ders programları, çevrimiçi eğitim imkânları ve kişisel zaman planlamalarına uygun eğitim modelleri sunulmalıdır. Böylelikle bireyin öğrenme sürecine katılımı artacak, zaman yönetimi üzerindeki baskı hafifletilmiş olacaktır.

e) Fiziksel ve bilişsel engeller:

Yetişkin bireylerin öğrenme sürecinde karşılaştıkları temel sorunlardan biri, sağlıkla ilgili kısıtlılıklardır. Hafıza kaybı, işitme ve görme problemleri, fiziksel hareket sınırlılıkları ve zihinsel yorgunluk, Kur'ân-ı Kerîm'in öğrenimini doğrudan etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle yaşa bağlı bilişsel gerilemeler, dikkat süresinin kısalması ve algı düzeyinde zayıflama gibi durumlar, öğretme-öğrenme sürecinde sık karşılaşılan zorluklardandır. Ayrıca sağlık sorunları nedeniyle kurslara devamda süreklilik sağlanamaması, öğrenmenin etkinliğini azaltmakta ve istenilen düzeyde başarı elde edilmesini zorlaştırmaktadır.⁸⁰

Bu nedenle eğitim ortamlarının fiziksel olarak erişilebilir ve destekleyici şekilde düzenlenmesi büyük önem arz etmektedir. Örneğin görme problemi

⁷⁹ Buhârî, "Rikâk", 18 (No. 6465); Müslim, "Salât", 30 (783).

⁸⁰ Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (Kayseri: Kimlik Yayınevi, 2017), 120.

yaşayan bireyler için büyük puntolu metinler, işitme sorunu olanlar için uygun ses sistemleri ve birebir iletişime dayalı yöntemler tercih edilmelidir. Aynı şekilde ders verilecek ortamın aydınlatma, havalandırma, oturma düzeni ve akustik gibi unsurlar açısından öğrenmeye elverişli hâle getirilmesi gerekmektedir. Eğitim ortamının fiziksel şartları, yalnızca konfor sağlamakla kalmaz; aynı zamanda bireyin öğrenme motivasyonunu ve katılım düzeyini doğrudan etkileyen temel bir bileşen olduğu söylenebilir.

3. Öğreticilerde Bulunması Gereken Özellikler

Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin verimli ve etkili olabilmesi, öğreticinin sahip olduğu niteliklerle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda öğreticinin, öncelikle fem-i muhsin⁸¹ vasfına sahip olması; yani Kur'ân'ı doğru ve güzel bir biçimde okuma yeterliliğini taşıması büyük önem taşır. Bununla birlikte Arapça bilgisi, pedagojik formasyon ve psikolojik rehberlik yeterliliği de öğreticinin temel donanımları arasında yer almalıdır.

Kur'an öğretiminde sadece geleneksel yöntemlerle yetinmek yeterli değildir. Öğretici, teknolojik araçlar ve gelişmiş eğitim materyallerini etkili biçimde kullanma becerisine sahip olmalı; akıllı tahta, sesli-görsel içerikler, dijital yazılımlar gibi güncel imkânları ders süreçlerine entegre edebilmelidir. Öğreticinin ayrıca alanındaki güncel gelişmeleri takip etme, uluslararası uygulamalardan haberdar olma, bilgiyi güncelleme ve adapte etme yetisine sahip olması beklenir. Bunun yanında örnek bir kişilik, ahlaki tutarlılık, işine karşı sevgi ve bağlılık gibi nitelikler de ideal öğretici profilinin vazgeçilmez unsurlarıdır.

Kur'an öğreticisi, yalnızca bilgi aktaran değil; aynı zamanda bir rehber, model ve ilham kaynağı olmalıdır. Söyledikleriyle yaptıkları arasında tutarlılık bulunan, öğrencilerine güven veren ve onlara şefkat duyan bir öğretim tarzı benimsemelidir. Kur'an öğretiminde otoriter ve yasaklayıcı tutumlardan kaçınılmalı; bunun yerine pozitif, cesaretlendirici ve bireysel gelişimi destekleyen bir yaklaşım benimsenmelidir. Özellikle yetişkin öğrencilere yönelik öğretimde bu hassasiyet daha da önem kazanmaktadır. Ayrıca öğretici, bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmalı; öğrencinin öğrenme hızı, kapasitesi ve ilgisine uygun yöntemler kullanılmalıdır. Öğreticinin hem teknik hem ahlaki hem de metodolojik yeterliliklere sahip olması, etkili bir Kur'an eğitiminin vazgeçilmezidir.

⁸¹ Fem-i Muhsin: "Kur'ân-ı Kerîm'i emredilene uygun olarak en mükemmel üslûp ve edâ ile icra eden üstad demektir." Sarı, *Kur'ân-ı Kerîm'i Güzel Okuma*, 33.

Sonuç

Kur'ân'ı öğrenmek ve öğretmek; ruhlara şifa, gönüllere gıda, insanlara ise huzur veren bir ibadet niteliğindedir. Bu yönüyle Kur'ân-ı Kerîm'in öğretimi yalnızca bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda dinî bir sorumluluğu da ifade etmektedir. Kur'an, yüzyıllar boyunca Müslümanların en önemli meşguliyet alanı olmuş; bireysel ve toplumsal hayata yön veren bir rehber olma işlevini sürdürmüştür.

Bu çalışmada, Hz. Peygamber'in Kur'an öğretimine ilişkin yöntemleri ele alınmış; O'nun kullandığı semâ, müşafehe, arz, edâ gibi öğretim usulleri ile öğretimde benimsediği sevgi, sabır, hoşgörü ve nezaket temelli yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Hz. Peygamber'in öğretim sürecinde bireyleri utandırmaktan kaçındığı, kolaylaştırıcı bir üslup benimsediği, öğrenenlerin seviyelerine göre iletişim kurduğu anlaşılmıştır.

Araştırma kapsamında, Kur'an öğrenmeye çalışan yetişkin bireylerle yapılan görüşmelerde Kur'ân-ı Kerîm öğretiminde karşılaştıkları güçlükler analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, yetişkinlerin öğrenme süreçlerinde yaş, sağlık, geçmiş öğrenmeler, sorumluluklar ve çevresel faktörlerden kaynaklanan çeşitli engellerle karşılaştıklarını göstermektedir. Bu durum, Kur'an öğretiminin pedagojik boyutunun Hz. Peygamber'in uygulamaları ışığında yeniden yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yetişkinlere yönelik Kur'an öğretiminde başarı sağlanabilmesi için, onların bireysel farklılıkları gözetilmeli; öğrenme ortamı güven verici, sevgi temelli, katılımcı ve teşvik edici olmalıdır. Eleştiri yapılırken yapıcı olunmalı, bireyin onurunu zedeleyecek yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Öğretim ortamları teknolojik imkânlarla donatılmalı, ulaşılabilir ve huzur verici şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca, Kur'ân öğreticileri yalnızca bilgi aktaran kişiler değil; aynı zamanda örnek şahsiyetler, rehberler ve değer aktarıcılar olmalıdır.

Sonuç olarak, Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmek ve öğretmek hem dünyevî hem de uhrevî anlamda büyük bir kazançtır. Bu yüce kitabı öğretmek, insanlara doğru yolu göstermek ve onların manevî gelişimlerine katkı sağlamak, en faziletli görevlerden biridir. Bu nedenle Kur'ân eğitimine gereken önem verilmeli; bu mukaddes vazifeyi yerine getiren öğreticilere değer verilmelidir.

Bu çalışma, Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin sadece bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda bireyin manevî inşası süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Yetişkinlere yönelik Kur'an öğretiminde karşılaşılan güçlüklerin doğru tespiti ve nebevî eğitim anlayışıyla çözümlenmesi, bu sürecin başarıya ulaşmasında temel bir etken olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağırbaş, Abdulhekim. “Hz. Peygamber Döneminde Kur’an/Kirâat Eğitim-Öğretimi”. *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 1 (31 Aralık 2021), 83-117.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/darulhadisdergisi/issue/70819/1137980>
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2021.
- Atalan Yıldız, Esin. *Yaşlı Ve Hasta Hizmetleri Kurslarının Eğitici Ve Kursiyer Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi Ve Kursiyerlerin Bilgi Düzeyine Etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- Başığit, Nurettin. *Tilâvette Tertil ve Temsil Güzel Kur’ân Okuma Usulü*. Bursa: Emin Yayınları, 2013.
- Bedir, Lokman. “Denî Bir Toplumdan Medenî Bir Topluma ‘Asr-ı Saadet’”. *İslam ve yorum III Din*. 2/327-336. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Bedir, Lokman. *Genç Neslin Camilere Alışmasında/Alışmamasında Üslubun (Lisân-ı Hâl ve Lisân-ı Kâl’in Etkisi)*. 2/655-667. Ankara: TDV Yayınları, 2018.
- Biceğez, Yunus. *Kur’ân Öğretiminde Temel İlkeler, Yöntem ve Teknikler*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi ‘u’s-şâhih*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Çezerî, Ebü’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf. *en-Neşr fi’l-kırâ’âti’l-‘aşr*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyyi, ts.
- Çezerî, Ebü’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf. *Mukaddimetü’l-Cezeriyye*. Medine: Müessesetü Elif Lâm Mîm, 8. Basım, 2015.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur’ân Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 2011.
- Çetin, Abdurrahman. “Kur’ân Öğretim Tarihi ve Öğretim Kurumları”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (01 Ocak 1986).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/13507/163413>
- Demir, Ömer. “Kur’an Öğretiminde Temel Boyutlar”. *Ekev Akademi Dergisi* 21/72 (Aralık 2017), 263-290.
- Draz, Abdullah. *Kur’ân’a Giriş, çev. Salih Akdemir*. Ankara: Otto yayınları, 2017.

- Ferâhîdî, Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm. *Kitâbü'l- 'Ayn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyi, 2003.
- Güler, Ramazan. "Hz. Peygamber'in (S.A) Eğitim-Öğretim Modelinde Belli Başlı İlke ve Metotlar". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 1/2 (30 Kasım 2015), 115-134.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yaduitmed/issue/38971/456485>
- Halil Hasan, Ömer. "Kur'ân-ı Kerim Öğretimi, Yusuf Alemdar" 8/1 (Haziran 2004), 261-291.
- Holton vd., Elwood F. *Yetişkin Eğitimi, çev. Okhan Gündüz*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2015.
- İbni Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *es-Sünen*. Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1996.
- İbn Mücâhid, Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid et-Temîmî. *Kitâbü's-Seb 'a fi'l-kırâ'ât*. Kahire: Dâru'l-Maârif, ts.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. *Kur'an-ı Kerim ve İletişim*. İstanbul: Nursan Yayınları, 2000.
- Koç, Ahmet. "Hz. Peygamberin Muallim Olarak Örnekligi". *İslam Düşüncesi Klavuzu*. İstanbul: Tedef Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-şâhih*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Riyâd: Beytü'l-efkâru'd-devliyye, 1998.
- Sarı, Mehmet Ali. *Kur'ân-ı Kerîm'i Güzel Okuma Tekniği ve Kuralları*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. Basım, 2011.
- Sevinç, İrfan. "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici görüşlerine Göre Değerlendirilmesi". *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (30 Eylül 2023), 31-62.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oduifd/issue/80106/1328132>
- Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, Ebû Dâvûd. *es-Sünen*. Riyâd: Beytü'l-efkâru'd-devliyye, 1999.
- Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, Ebû Dâvûd. *es-Sünen*. Amman: Beytü'l-efkâru'd-devliyye, 1999.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. 7 Cilt. Medine: Merkezi'd-Dirâseti'l-Kurâniyye, 2005.
- Şen, Abdulsamet. *Hz. Peygamberin Kur'ân Öğretme Metodu*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvid İstılahları*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2013.
- Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen-i Tirmîzî*. Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1996.

- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2002.
- Yartaşı Pehlivan, Sevda. *Yetişkinlere Yönelik Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri Ve Okuma Problemleri (İstanbul/Kartal Örneği)*. İstanbul: İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Yıldırım, Suat. *Anahatlarıyla Kur'an-ı Kerim ve Kuran İlimlerine Giriş*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1983.
- Yılmaz, Nazif. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler Ve Materyal Kullanımı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısırî el-Minhâcî. *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Ḳur'ân*. Kahire: Mektebet-ü